

ДЖОУЗЕФ КОНРАД ПЛЕННИЧЕСТВО

Превод от английски: Сидер Флорин, 1972

chitanka.info

Кораб на пристанище, заобиколен от каменните зидове на кейовете и стените на складове, прилича на затворник, който размишлява за свободата с угнетението на лишен от независимост свободолюбив дух. Железни вериги и дебели въжета го държат вързан о каменните стълбове в края на павирания бряг, а началникът на пристанището като някой обветрен и проклет тъмничар с пиринчени копчета на куртката обикаля и хвърля ревностни, бдителни погледи към всичко, което оковава корабите и ги кара да стоят бездейни, неподвижни и безпомощни, сякаш потънали в дълбока скръб по волните и опасни дни из моретата.

Бандата отстъпници — началници на пристанища, надзиратели на кейове, вратари и тем подобни като че ли хранят безгранично недоверие към примирението на пленения кораб. Изглежда никакви вериги и въжета не им се виждат достатъчни в желанието по-сигурно да привържат свободолюбивите кораби към яката, кална, поробена земя. „Я по-добре сложете още едно въже откъм кърмата, господин помощник-капитан“ — са обичайните думи в техните уста. Аз ги заклеймявам с името „отстъпници“, защото повечето са били моряци на младини. Старческите недъзи — побелялата коса, бръчките около очите и изпъкналите вени по ръцете — са сякаш признаци на нравствено отравяне и те слухтят около пристаните със спотаено чувство на злорадство към сломените духом благородни пленници. Искат все повече фендери, повече въжета; искат все повече синджири, повече окови, повече букаи; искат да превърнат корабите с крилати души в неподвижни правоъгълни каменни блокове. Стоят в калта на уличната настилка, тези дегенерирани морски вълци, дълги редици товарни вагони дрънкат с куплите си зад гърба им, а те оглеждат с неприязън кораба от бушприта до хакамборта с единственото желание да тиранизират нещастното създание под лицемерното прикритие на доброжелателството и грижата. Тук и там кранове размахват окачена на верига голяма кука, която прилича на уред за изтезаване на кораби. Тумби от пристанищни работници шетат с кални крака по траповете. Сърцераздираща гледка е това: толкова много хора от земята, земни, за които един кораб никога не е представлявал нищо, нехайно, грубо да газят с подкованите си обувки беззащитната му снага.

За щастие нищо не може да накърни красотата на един кораб. Този дух на тъмница, това чувство за някакво ужасно и уничително

бедствие, сполетяло създание тъй галецо окото и тъй печелецо доверието, се излъчват само от кораби, вързани край кейовете на големи европейски пристанища. Струва ти се, че са ги затворили с измама, за да ги гонят от пристан на пристан в тъмните, кални, квадратни локви с черна вода, като жестока отплата след славно плаване.

Кораб, закотвен на открит рейд, с лихтерите до него, който сваля товара от своя борд, със своите собствени макари, извършва на свобода едно от естествените си предназначения. Тук няма ограничения; тук има простор; бистра вода наоколо, ясно небе над мачтите, зелени възвишения и чаровни заливчета се виждат от мястото, където е спрял. Собственият му екипаж не го е захвърлил на благосклонното попечителство на сухоземните работници. Той все още служи за подслон, за него все още се грижат неговите верни приятели и ти знаеш, че той след малко плавно ще се хлъзне между носовете на залива и ще изчезне. Само у дома, в пристанището стои той изоставен, лишен от свобода благодарение лукавството на хора, които мислят единствено за бързи превози и доходни товари. Единствено тогава на палубата му падат тези ужасни ъгловати сенки на стени, на покриви и на комини.

За човек, незапознат с това изключително благородство, сила и изящество, които поколения от природно надарени корабостроители са извличали направо от чистите кътчета на простиците си души, гледката, която можеше да се види преди двадесетина години — флота платноходи, спрели покрай северната страна на Новия южен док — представляваше внушително зрелище. По онова време, хванати два по два за безбройните яки дървени пристани, те се проточваха на близо половин миля, още от охраняваната с полицаи желязна порта на пристанището, а мачтите им се губеха в далечината като дървета в някоя гора. Пред високите им рангоути ламаринените складове заприличваха на джуджета, утлегарите им увисваха далеч навътре над брега, нашарените с бяло и позлата фигури на носовете им превръщаха дългия прав кей в същинска скулптурна галерия от несвършени кариатиди, ослепителни в своята чистота над калта и мръсотията в този пристанищен район, със смалените силуети на засуетените групи и хора, припрени и изпомацани на фона на извисените неподвижни грамади.

По време на прилив някой от тях, натоварен и със задраени люкове, напускаше общата редица и се впускаше в свободната площ на пристанището, задържан от въжета, тъмни и тънки като първите нишки от мрежата на паяк, опънали се от носа и кърмата му чак до стълбовете на брега. Там, строен и замрял като птица, готова да разпери криле, той чакаше, докато още с отварянето на вратите един-два влекача шумно избързваха навътре, завъртваха се около него, суетливо и загрижено го повеждаха към реката, внимателно го промъкваха и прекарваха под вдигнати мостове, през бентовата порта между двата плоски края на вълнолома, украсени с мъничка зелена морава, заобиколена с чакъл, с бяла сигнална мачта с рея и гафел и вдигнати на нея едно-две избелели сини, червени или бели флагчета.

Този нов южен док (тъй беше официалното му име), с който са свързани повечето от ранните ми професионални спомени, принадлежи към групата Западноиндийски докове, наред с два по-малки и много по-стари, наричани единият Вносен, а другият Износен, и двата загубили вече търговското си значение. Живописни и чисти, каквито са обикновено доковете, двата близнака ширеха един до друг тъмно проблясващите си огледални води, рядко спохождани от няколко кораба, вързани за шамандури или скрити един от друг в края на складовете в ъглите на празни пристани, където дремеха в усамотена тишина, нетревожени от залисията на хорските грижи — по-скоро в уединение, отколкото в плен. Те бяха чудновати и отзивчиви, тези два уютни дока, необзаведени и смълчани, без припрени, дразнещи кранове, без приспособления за бързанае и работа по тесните им брегове. Не ги задръстваха железопътни линии. Тумбите от работници, които непохватно се скупчваха зад ъглите на магазините да хапнат на спокойствие обета си, донесен в червени памучни кърпи, напомняха по-скоро хора, дошли на излет край брега на безлюден планински вир. Те бяха спокойни (и, бих казал, много недоходни), тези кейове, по които капитанът на някой от корабите, участващи в тормозещата, изтощителна, шумна дейност на Новия южен док само на няколко крачки оттук, можеше да се изплъзне в обедните часове, без да му пречат хора и предмети, и да се поразтъпче, унесен в размисъл (ако желае) за суетата на всичко човешко. На времето си те сигурно са били претъпкани с ония добри, стари, бавни западноиндийски кораби с четвъртита кърма, които са приемали пленничеството си със същото

безразличие, с каквото са посрещали вълните, блъскащи се в тъпите им честни носове, и невъзмутимо са изхвърляли захар, ром, меласа, кафе или кампешово дърво със собствените си винчове и макари. Но когато аз ги опознах, от износните стоки не бе останала дори следа, а единствените вносни, каквито изобщо съм виждал там, бяха няколко скъпоценни товара тропическо дърво — огромни греди, грубо изсечени от здрави дънери, израсли в горите около Мексиканския залив. Те лежах там, подредените във фигури исполински трупи, и трудно беше да се повярва, че всички тези купища безжизнени и окастрени дървета са излезли из утробата на някоя крехка, невинна наглед малка барка, по всяка вероятност с изрисувано на носа познато женско име като например Елън еди-коя си или Ани еди-каква си. Но най-често е така с разтоварената стока. Пръснат ли я безразборно по кея, струва ти се, че не е възможно целият този огромен товар да е излязъл от спрелия до него кораб.

Това бяха спокойни, тихи кътчета в трескавия свят на пристанищата — тези кейове, в които никога не съм имал щастието да намеря подслон след някое тежко плаване. Но и един бегъл поглед беше достатъчен, за да се разбере, че там никога не са се събирали много моряци и кораби. Бяха тъй тихи, че като си ги припомни ясно, човек започва да се съмнява дали изобщо са съществували — тези места за отдых за уморени кораби да помечтаят, места по-скоро за размисъл, отколкото за работа, където злонравните кораби — опаките, мързеливите, пропускащите вода, лошите морски кораби, неподчиняващите се на кормилото, капризните, вироглавите, непокорните във всяко отношение — разполагаха с достатъчно време да си направят равносметка и да се разкаят за грешките си — печални и голи, със смъкнати от тях разпокъсани одеяния от корабно платно — в прахоляка и саждите на лондонския въздух, обвил върха на мачтите им. Че и най-лошият кораб е готов да се покае, стига да има достатъчно време, в това аз ни най-малко не се съмнявам. Опознал съм твърде много кораби. Никой от тях не е изцяло лош; а днес, когато едно кълбо от пара издуха от лицето на морето техните устояли на толкова бури снаги — издуха заедно и злото, и доброто в предела на нещата изслужили своето време, не би имало нищо лошо, ако заявим, че в тези отминали поколения от послушни слуги никога не е имало нито една безвъзвратно непоправима душа.

В Новия южен док наистина нямаше време за угризения на съвестта, задълбочен размисъл, разкажание или коя да е друга проява на вътрешен живот у пленените кораби или техните офицери. От шест сутринта до шест вечерта не секваше тежкия затворнически труд, с който се възнаграждаваше доблестта на корабите, достигнали пристанището, и огромни окачала с всевъзможни стоки увисваха през релинга, за да се спуснат право в люковете, когато надзирателят дадеше знак с ръка от мостика. Новият южен док бе използван главно за товарене на стоки за колонии в онези светли (и последни) дни на спретнатите платноходи за превоз на вълна, приятни за гледане и... е, трудни, за да ги управляваш. Някои имаха по-хубава външност от другите; много от тях имаха (меко казано) прекалено високи и тежки мачти; всички — така се смяташе — бяха бързоходни; и в цялата тази редица от кораби, чиито мачти, реи и въжа запречваха небето с огромна гъста мрежа, а пиринчените части блестяха почти дотам, докъдето стигаше окоето на полицаята при портата, надали имаше и един, който да познава друго пристанище измежду всичките пристанища по широкия свят, освен Лондон и Сидней, или Лондон и Мелбърн, или Лондон и Аделаида, като за онези с по-малък тонаж бихме могли да прибавим и Хобарт Таун. Човек би могъл да повярва онова, което белобрадият втори помощник-капитан на „Херцог С.“ казваше за своя кораб: че познавали пътя за другото полукълбо по-добре от собствените си капитани, които година след година ги повеждаха от Лондон мястото на тяхното пленничество — към някое австралийско пристанище, където преди двадесет и пет години, макар здраво и сигурно вързани за дървените кейове, те се чувствуваха не като пленници, а като почитани гости.

Тези градове, не тъй големи, както са сега, се интересуваха от корабите — подвижните брънки, свързващи ги с „дома“, чийто брой обикновено подсилваше у тях чувството за все по-нарастващото им значение. Те ставаха за тях неразделна част от всекидневието. Това бе особено вярно за Сидней, където от самото сърце на града надолу, в далечния край на главните улици, се виждаха платноходите за вълна, спрели в Кръгообразното пристанище — не оградено със зидове пристанище подобно на затвор, а неделима част от най-хубавия, най-

живописния, огромен и безопасен залив, огряван някога от слънцето. Грамадни презокеански параходи спират сега по тези места, запазвани винаги за морската аристокрация; наистина, величествени и внушителни, те днес са тук, а идущата седмица ги няма; докато обикновените товарни и емигрантски кораби и пътническите платноходи на моето време, стъкмени с тежки мачти и реи, с изящна линия, оставаха с месеци да чакат своя товар от вълна. Имената им достигаха до почетното положение да бъдат познати на всички. В неделни и празнични дни гражданите се трупаха на пристанището да ги посещават, а самотният дежурен офицер играеше за разтуха ролята на чичероне — особено на гражданките с по-жив нрав и добър усет за удоволствията, които могат да се извлекат при разглеждането на корабните кабинни и салони. Звънтенето на пораздрънканите пиана се носеше през отворените портове на кърмата по цял следобед, чак докато замъждукат газовите лампи и корабният нощен пазач заеме поста си, сънлив след незадоволителната дневна дрямка, свали флагчетата и закачи лампа в края на трапа. Нощта бързо обгръщаше смълчаните кораби, чиито екипажи бяха отишли на брега. Нагоре по къса стръмна улица, край кръчмата „Кралския лик“, свърталище на коковете и стюардите на флотата, мъжки глас на равни интервали предлагаше топли суджуци в края на Джордж стрийт, където бяха евтините гостилнички (шест пенса обед или вечеря), държан от китайци (тази на Сън-към-он не беше лоша). Вслушвал съм се в гласа на този страхотно упорит амбулант (интересно дали е умрял или е направил състояние), седнал на релинга на стария „Херцог С.“ (той загина, нещастният кораб, от насилствена смърт край бреговете на Нова Зеландия), омагьосан от еднообразието, ритмичността, от резкостта на повтарящия се вик, и тъй вбесен от нелепата омая, че ми се е приисквало продавачът да се задави до смърт с къс от собствената си проклета стока.

Глупава служба било, годна само за някой старец, разправяха ми моите другари, да бъдеш нощен пазач на пленен (макар и почитан) кораб. И общо взето, получаваше я най-старият от моряците на корабния екипаж. Но понякога се случваше да няма налице нито най-стар, нито друг що-годе надежден моряк. Екипажите на корабите обладаваха чудната способност бързо да се стопяват в онези дни. И така може би поради моята младост, непорочност и навика ми да се

унасям в размишления (който ме правеше понякога муден в работата с въжата), неочаквано бях назначен от нашия първи помощник-капитан Б. с най-язвителния му тон, на тази завидна длъжност. Не съжалявам за преживяното. Нощните настроения на града долитаха от улицата до кея, в ония тихи часове на нощни бдения: помня шайките от гамени, нахълтали на брега да уредят някаква кавга с юмручна разправа подалеч от полицията, скупчени в неясно очертан кръг, полускрити от купищата стоки, звуците на удари, от време на време по някой стон, а после тропота на крака и вика: „Бързо!“, вдигнал се изведнъж над зловещия и възбуден шепот; помня нощните плячкаджии, преследвани или преследващи, приглушения писък, последван от дълбока тишина, или пък другите, които се промъкваха крадешком като привидения и отправяха отдолу към мен с тайнствен глас неразбираеми предложения. Пък и файтонджинте, които два пъти седмично, в нощите, когато трябваше да пристигне пътническият кораб от каботажната служба, нареждаха цял батальон блеснали фенери срещу нашия кораб, и те бяха забавни по свой начин. Слизаха от каприите, разказваха си неприлични истории на сочен език и всяка тяхна дума достигаше до мен през фалшборда, както седях и пушех на главния люк. Веднъж ми се случи в течение на час-два да водя извънредно интелектуален разговор с една личност, която не можех да видя ясно — някакъв господин от Англия, както каза той с интелигентен глас, — аз на палубата, а той на кея, седнал върху сандък с пиано (свален на брега от нашия трюм същия следобед) и запалил пура, от която миришеше много хубаво. Ние — или по-скоро той — засегнахме науката, политиката, естествената история и дори операта. После, след като подхвърли ненадейно „Вие изглежда сте доста интелигентен, драги“, той ме осведоми подчертано, че се казвал Сеньор, и тръгна... предполагам към хотела си. Видения, видения! Стори ми се, че зърнах побелял бакенбард, когато той се озърна под уличния фенер. Изглежда ми ужасно, като си помисля, че напълно естествено би било да е вече сред мъртвите. Не бих могъл да кажа нищо против неговия интелект, освен това, че може би страдаше малко от догматизъм. И се казваше Сеньор!

Службата си имаше обаче и отрицателни страни. Една студена, ветровита, тъмна нощ през юли, както се бях прислонил сънливо от дъжда до вратата на кабината, някаква фигура прехвъркна по трапа.

Казвам прехвъркна, защото като че ли имаше крила; беше някакъв мъж, само че палтото му беше сцепено на две на гърба, плющеше над главата, придаваше му зловещ вид и той приличаше на птица. Поне тъй ми се стори, тъй като нямах възможност да го различа ясно. Как успя да стигне пред мен с такава бързина, и то без да се спъне в непознатата палуба, не мога да си представя. Трябва да е виждал на тъмно по-добре от всяка котка. Той ме отрупа с дрезгави молби да го оставя да се приюти до сутринта в общата ни кабина. Както ме задължаваше службата, аз отказах, първо меко, и по-твърдо, когато настоя с нахална нотка в хленча си.

— За бога, пусни ме, друже! Подгонили са ме... цялата тълпа!

— Махай се! — отвърнах аз.

— Няма ли да ме пуснеш?

— Не, нали ти казах. Веднага слез от трапа! Не чуваш ли?

Мълчание. Той като че ли се сви, сякаш не можеше да намери думи от мъка, а после — прас! — пред мен блесна страшна светкавица, той изчезна, а аз останах проснат по гръб с най-зверската синина под окото, с каквато някой е бил възнаграждаван за честно изпълнение на служебния си дълг. Видения, видения! Надявам се, че се е отървал от враговете, от които е бягал, и е здрав и читав до днес. Но юмрукът му бе необикновено тежък и той улучи целта изумително точно в оня мрак.

Имаше и други преживелици, не толкова болезнени, повечето от тях смешни, а една — с драматичен характер; но най-интересната от всички бе не с друг, а със самия господин Б., нашия първи помощник-капитан.

Той слизаше на брега всяка вечер, за да прекара заедно със сърдечния си приятел, помощник-капитана от барката „Цицерон“, която стоеше от другата страна на Кръгообразното пристанище. Късно през нощта долавях отдалече неуверените им стъпки и гласовете им, издигнали се в безконечен спор. Помощник-капитанът на „Цицерон“ го изпращаше до кораба. Те продължаваха безсмислената си и объркана беседа най-приятелски цял половин час, та и повече на брега пред трапа, а след това чувах господин Б. да настоява, че трябвало да изпрати приятеля си до неговия кораб. И пак потегляха, все тъй задълбочени в най-дружески разговор, а гласовете им се чуваха, докато обиколят цялото пристанище. Неведнъж се случваше да изминават тъй

разстоянието три-четири пъти и да се изпращат един другиго, подтиквани от чисто и безкористно другарство. После дали от дълбока умора, или в миг на забрава двамата сполучваха някак да се разделят и след малко дъските на дългия ни трап започваха да се огъват и да скърцат под тежестта на господин Б., който най-сетне се завръщаше на борда.

При релинга плещестата му фигура спираше с леко олюляване.

— Вахтения!

— Аз, господин помощник-капитан.

Смълчаване. Той чакаше да дойде момент на устойчивост, преди да се реши на петте крачки по вътрешната стълба — от релинга до палубата; а пазачът, научен от опита, се въздържаше да предложи помощта си, която точно в този стадий на завръщането щеше да бъде приета от помощник-капитана като оскърбление. Но много пъти съм треперил да не си счупи врата. Беше тежък човек.

А после, с прибягване и тежък скок той преминаваше. Нито веднаж не се случи да падне; но му трябваше време да се окопоти след изкачването.

— Вахтения!

— Аз, господин помощник-капитан.

— Капитанът на борда ли е?

— Да, господин помощник-капитан.

Смълчаване.

— Кучето на борда ли е?

— Да, господин помощник-капитан.

Смълчаване. Нашето куче беше мършаво и отблъскващо псе, което повече приличаше на болнав вълк, отколкото на куче и никога не бях забелязал господин Б. по някое друго време да проявява и най-малък интерес към битието на това животно. Но не пропускаше този въпрос.

— Дай ми ръка и ме подкрепяй!

Винаги бях готов за тази молба. Той се облягаше тежко на мен, докато стигнеше достатъчно близо до вратата на кабината, за да се хване за дръжката. Тогава изведнъж пускаше ръката ми.

— Стига толкоз. Сега мога да се справя.

И се справяше. Справяше се да намери пътя до леглото си, да запали лампата, да си легне... да, и да стане, когато го повикам в пет и

половина, да бъде първият човек на палубата, да вдигне чашата със сутрешно кафе до устните си със сигурна ръка — готов да поеме задълженията си, сякаш е спал здраво дели десет часа — по-добър старши офицер от мнозина други, невкусвали грог през целия си живот. Той можеше да се справи с всичко това, но никога не можа да се справи с едно — да напредне в живота.

Само веднъж не успя да се хване за дръжката на вратата от първо посягане. Почака малко, опита се пак и пак не успя. Започваше да ми натежава на ръката. Въздъхна бавно:

— Да я вземат мътните тая дръжка!

Без да ме пусне, той се обърна и пълната луна освети лицето му, сякаш беше бял ден.

— Бих искал да сме в открито море — свирепо изръмжа той.

— Да, господин помощник-капитан! — Чувствувах нужда да кажа нещо, защото той продължаваше да се държи за мен, сякаш иначе щеше да загине, и тежко дишаше.

— Пристанищата са лошо нещо. Корабите се разкапват... хората отиват по дяволите.

Аз замълчах и след малко той повтори:

— Бих искал да сме в открито море, далеч оттук.

— Аз също, господин помощник-капитан — осмелих се да се обадя аз.

Хванал се за рамото ми, той се нахвърли срещу мен:

— Тъй ли! Какво значение има за теб къде сме с кораба? Ти... ти не пиеш!

Но дори и тази вечер той „се справи“ най-после. Успя да се хване за дръжката. Ала не успя да запали лампата (не вярвам и да се е опитал), макар че сутринта, както винаги, бе пръв на палубата, с врат като на бик, къдрокос и с язвителното си изражение и нетрепващия поглед наблюдаваше как моряците се залавят за работа.

Срещнах го десет години след това случайно, неочаквано, на улицата, когато излизах от канцеларията на моя търговски посредник. Не можех да го забравя с неговото „Сега мога да се справя“. Той ме позна веднага, спомни си името ми и на кой кораб съм служил под неговото командване. Огледа ме от глава до крака.

— Какво правиш тук? — попита той.

— Капитан съм на малка барка — казах. — Товаря тука стока за Мавриций. — След това, без да помисля, добавих: — А вие какво правите, господин Б.?

— Аз ли? — каза той, като ме гледаше с нетрепващия поглед и старата язвителна усмивка. — Аз търся нещо за правене.

Стори ми се, че щеше да е по-добре да бях си прехапал езика. Катраненочерната му къдрава коса бе станала стоманеносива; беше безупречно спретнат, както винаги, но със страхотно овехтели дрехи. Лъснатите му обувки бяха останали без токове. Но той ми прости и ние отидохме с файтон да обядваме на моя кораб. Той го разгледа добросъвестно, похвали го от сърце, поздрави ме за моето командване с безусловна искреност. На обед, когато побутнах бутилката към него, поклати глава и понеже не свалях от лицето му въпросителен поглед, рече полугласно:

— Справих се с това... твърде късно.

Следобед пак излязохме на палубата. Той като че ли не можеше да се откъсне от кораба. Тъкмо тогава подменяхме някои въжа с телени кабели и той надзърташе ту тук, ту там, одобряваше, правеше предложения, даваше ми съвети, както едно време. На два пъти се обърна към мен с „мойто момче“, но се поправи веднага на „господин капитан“. Моят помощник се канеше да ме напусне, но аз скрих от него този факт. Беше ме страх, че ще ми се примили да му дам длъжността и да ми се примили по такъв начин, че да не мога да му откажа. Беше ме страх. Щеше да ми е невъзможно: не бих могъл да давам заповеди на господин Б., и съм сигурен, че и той не би ги приемал от мен много дълго. С това не би могъл да се справи, макар и да се беше справил с пиенето... твърде късно.

Най-после се сбогува. Когато гледах плещестата му, биковрата фигура да се отдалечава нагоре по улицата, питах се със свито сърце дали има в джоба си пари, колкото да плати за едно пренощуване. И разбрах, че ако в същата тази минута го викнеш, нямаше дори да се извърне. И той е останал само видение, но аз помня думите, които изрече на осветената от луната палуба на славния „Херцог“:

— Пристанищата са лошо нещо. Корабите се разкапват... хората отиват по дяволите.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.